

С. О. СУНЄГІН,
кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню основних засад сучасної правової конвергенції. Наголошується, що сучасна правова конвергенція зумовлюється економічним чинником, вираженим у моделі вільного ринку. Обґрунтовується думка, що правова конвергенція може бути ефективною лише тоді, коли вона засновується на духовній складовій відповідної культури, яка виражається насамперед через морально-релігійну систему координат.

Ключові слова: правова конвергенція, мораль, релігія, економіка, політика, держава.

Сунєгин С. А. К вопросу об определении основных начал современной правовой конвергенции

Статья посвящена исследованию основных начал современной правовой конвергенции. Указывается, что современная правовая конвергенция обуславливается экономическим фактором, который выражается в модели свободного рынка. Обосновывается мысль, что правовая конвергенция может быть эффективной только тогда, когда она основывается на духовной составляющей соответствующей культуры, прежде всего в её нравственно-религиозной системе координат.

Ключевые слова: правовая конвергенция, мораль, религия, экономика, политика, государство.

Sunegin S. To the question about the definition of the basic prerequisite of modern law convergence

The article is devoted to the study of the basic prerequisites of modern law convergence. It is pointed out that modern law convergence is determined by the economic factor that is expressed in the free market model. The author substantiates the idea that law convergence can be effective only when it is based on the spiritual component of the corresponding culture, primarily in its moral-religious system of coordinates.

Key words: law convergence, moral, religion, economy, policy, state.

Однією з найактуальніших та водночас найскладніших проблем сьогодення є забезпечення ефективного зближення між правовими системами України та Європейського Союзу, що здійснюється, зокрема, за допомогою таких засобів, як гармонізація законодавства та уніфікація у праві. Адже неоднозначність соціальних наслідків такого зближення об'єктивно зумовлює потребу у здійсненні відповідних наукових пошуків, присвячених, серед іншого, визначенню основних засад сучасної правової конвергенції, виражених у відповідних чинниках суспільного життя, зміст яких, у свою чергу, формується за допомогою певного ідеологічного обґрунтування. Саме тому метою цієї статті є визначення основних засад сучасної правової конвергенції та тих ідей, які покладені в її основу.

Якщо звернутися до сучасного наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених, то можна пересвідчитися, що різноманітні питання правової конвергенції неодноразово були предметом доктринального осмислення, зокрема,

таких учених, як Г. Дж. Берман, С. Бобровник, О. Львова, Г. Мальцев, В. Нерсесянца, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Петришин, А. Поляков, О. Тихоміров, С. Шевчук, Ю. Шемшученко та ін. Утім, реалії сьогодення переконливо доводять необхідність переосмислення основних засад сучасної правової конвергенції, наслідки якої, на жаль, дедалі більше втрачають свій зв'язок або узгодженість із заявленою метою її здійснення.

Переходячи до безпосереднього висвітлення основного змісту даної статті, потрібно зауважити, що поняття «правова конвергенція» розуміється як процес зближення складних правових явищ, у результаті якого формуються їх загальні або тотожні властивості¹. Правова конвергенція передбачає два взаємопов'язаних між собою аспекти її втілення або практичної реалізації – зовнішній та внутрішній. При цьому зовнішня правова конвергенція здійснюється або внаслідок досягнення взаємної згоди щодо її основних параметрів між державами, правові системи яких підлягають зближенню, або внаслідок крос-культурної взаємодії різних країн, їх народів чи формування національного законодавства з урахуванням світових тенденцій у сфері правового регулювання суспільних відносин. Внутрішня правова конвергенція здійснюється в межах окремої держави та її національної правової системи, а її основу становить цілеспрямована діяльність відповідних суб'єктів, спрямована насамперед на забезпечення систематизації законодавства.

У сучасній науковій літературі справедливо зазначається, що правова конвергенція повинна здійснюватися на відповідних принципах, які є всеохопними та пронизують її зовнішній і внутрішній аспекти. У заявленому контексті йдеться насамперед про принципи обґрунтованості та ефективності правової конвергенції, недотримання яких, на думку автора, призводить до соціальної деструкції, що може виражатися в різноманітних формах. Так, принцип обґрунтованості правової конвергенції означає, що її основу повинні складати не суб'єктивні бажання та інтереси відповідних суб'єктів, а визначені об'єктивні передумови, при чому не лише виключно економічного характеру, на що зазвичай робиться акцент у сучасному соціогуманітарному дискурсі, а й політичного, ментального, психологічного, морально-релігійного та іншого характеру, які є тісно взаємопов'язаними між собою, внаслідок чого їх не можна штучно відокремлювати та розглядати ізольовано одна від одної. Щодо принципу ефективності правової конвергенції, то він означає, що діяльність, спрямована на зближення національних правових систем, систематизацію та реалізацію законодавства тощо, зумовлюється необхідністю удосконалення правового регулювання суспільних відносин², а не, наприклад, особистими чи корпоративними інтересами. При цьому правова конвергенція, на думку автора, може бути ефективною лише за умови дотримання двох вимог, а саме: 1) по-перше, якщо відповідні засади або чинники, які зумовлюють правову конвергенцію та спрямовують її відповідні процеси у певному для розвитку держав напрямі, історично розвивалися в межах однієї системи координат, що визначається за допомогою як духовних, так і матеріальних, у тому числі природних параметрів; 2) по-друге, ефективність правової конвергенції безпосередньо залежить від визначення її правильної основи або того головного, що є свого роду «локомотивом» її здійснення (наприклад, економіка, культура тощо).

У заявленому контексті потрібно відзначити, що основною ідейною передумовою або засадою сучасної правової конвергенції, як і глобалізації в цілому, є економічний розвиток на засадах капіталістичної, ринкової моделі економіки. Іншими словами, відповідні процеси зовнішньої та внутрішньої правової конвергенції спрямовані здебільшого на забезпечення належного юридичного унормування відповідних ринкових економічних процесів. Щодо цього можна погодитися з думкою, що економічна сфера життя суспільства, яка виступає ядром або квінтесенцією будь-якої інтегративної активності сучасного світу, використовує можливості національної, міжнародної та наднаціональної юриспруденції з метою упорядкування різноманітних процесів конвергенції таким чином, щоб першочергово досягався саме економічний ефект³, що виражається в сучасних умовах за допомогою єдиного та головного критерію – надприбутку. Адже з історії відомо, що становлення і утвердження у якості панівної в суспільстві та державі капіталістичної моделі економічного розвитку зумовило своєрідну ціннісну інверсію, внаслідок якої вищі ідейно-духовні засади були виключені з чинників формування та розвитку економічних відносин і були заміщені іншим головним критерієм для прийняття економічних рішень – збільшення капіталу або отримання прибутку. Сучасна капіталістична економіка, яка претендує на всеохопний, глобальний масштаб самодостатнім благом та панування у світі, визнає матеріальний достаток самодостатнім благом та остаточною метою людської діяльності, тобто, іншими словами, визнає безумовний примат матеріального над духовним у суспільному житті. При цьому слід відзначити, що в різних суспільствах питання примату матеріального над духовним і навпаки вирішується далеко неоднозначно, що зумовлюється різними обставинами, зокрема, ментальними і світоглядними характеристиками відповідного суспільства, які склалися історично.

У зв'язку з цим у науковій літературі небезпідставно висловлюється обґрунтована думка, що економіка визначається не лише трудовими, фондовими і ресурсними потенціалами, а й дією історичних, релігійних, національних, державних, ментально-ціннісних, ідейно-духовних, природних факторів. Саме тому просторові, кліматичні, природо-ресурсні, геоекономічні особливості певної держави не надають такої можливості, щоб будь-які скопійовані з досвіду інших країн «рецепти» були б настільки ефективними, як і в країнах наслідування⁴. Це означає, що економіку як головну засаду сучасної правової конвергенції та глобалізації в цілому не можна розглядати спрощено, тобто як світову або планетарну економіку, як «ринку всього світу» або як багаторівневу глобальну систему господарювання, яка на основі міжнародного розподілу праці та за допомогою системи міжнародних економічних відносин об'єднує національні економіки країн світу. Адже у більшості сучасних держав внаслідок особливостей їх історико-культурного розвитку склалися відповідні внутрішні економічні системи, в окремих випадках навіть повністю самодостатні.

Беззаперечним слід визнати, що, зокрема, в українському суспільстві, а точніше у свідомості його представників, вагоме місце в регулюванні суспільних відносин завжди займали традиційні моральні принципи та норми, які для більшості людей підкріплювалися ще й авторитетом багатовікової християнської православної традиції. Зазначене, на думку автора, є однією з причин того, що переважна більшість громадян навіть сучасної України на, так би мовити, мен-

тальному, підсвідомому не може до кінця зрозуміти та відчуті конкретні переваги так званої ринкової економіки, навіть попри те, що вказана економічна модель, як прийнято вважати, вже давно більш-менш успішно функціонує на Заході. Адже результатом впровадження відповідних соціально-економічних реформ в Україні є те, що економіка продовжує «працювати» не на загальносоціальне благо або загальний добробут людей, а на максимізацію прибутку окремих індивідів чи груп осіб.

Очевидно, що зазначене не в останню чергу пов'язано з тим, що вільна ринкова економіка, в основі якої перебуває принцип свободи підприємництва, є несумісною з принципами і нормами традиційної принаймні для нашого суспільства моралі та релігії, які, серед іншого, забороняють збагачуватися чи підвищувати свої прибутки за рахунок інших людей. З урахуванням зазначеного окремі сучасні дослідники справедливо зауважують, що «ринку епохи капіталізму вступив у конфронтацію з традиційною мораллю за багатьма напрямками, що викликало у підсумку спроби морально реабілітувати діяльність успішно функціонуючих бізнесменів, побудувати штучну етику ринку, що виправдовує мотиви, які так чи інакше сприяють досягненню високого економічного результату»⁵.

Така колізійність основних положень ринкової економіки з морально-релігійними принципами побудови взаємовідносин між людьми ще на етапах зародження капіталізму в «західному суспільстві» обумовила появу так званої пуританської моралі, заснованої на ідеях протестантизму як одного із напрямів християнської думки. Узагальнено формулу такої пуританської моралі можна виразити так: «соціальне, фізичне та матеріальне благополуччя людини є свідченням його моральних чеснот та прихильності до нього Бога» або, іншими словами, якщо людина є успішною, то це є свідченням її Божого благословення, і навпаки – якщо людина є невдахою, бідною, нещасливою тощо, то вона відкинута Богом.

Зрозуміло, що така надзвичайно спрощена модель розуміння багатоманітної та складної соціальної дійсності, яка впливає з протестантського віровчення, не могла не відбитися на відповідних принципах розбудови взаємовідносин між індивідами, в яких вже не знаходилося місця для тих моральних чеснот або якостей, які не приносять конкретної особистої користі, вигоди або успіху. Це означає, що для цієї моральної системи, яка, починаючи з епохи Відродження, поступово та цілеспрямовано закладалася в морально-релігійне обґрунтування капіталізму, етичність або моральність певного вчинку, діяльності чи поведінки прямо пропорційна корисності її результату для конкретного індивіда, яку можна і потрібно певним чином відчуті або виміряти. Відтак, пуританська або капіталістична мораль, не заперечуючи моральну цінність добрих справ, зокрема, благодійництва, проте підміняє їх мотиваційну складову та зміщує її, по суті, у бік обґрунтування необхідності задоволення егоїстичних прагнень (наприклад, підвищення особистої ділової репутації, досягнення економічного успіху), для чого вже не потрібно самовіддано любити ближнього, жертвувати своїми благами заради нього, бути солідарним з ним тощо.

Незважаючи на те, що така морально-релігійна система координат є характерною не для всього світу, тобто не для всіх держав і суспільств, сучасна правова конвергенція за допомогою відповідних способів і засобів, насампе-

ред гармонізації законодавства та уніфікації у праві, забезпечує одноманітність та єдність правового регулювання економічних відносин саме на засадах так званого вільного ринку, який звільнений передусім від обмежень традиційної для багатьох держав морально-релігійної складової суспільного розвитку. При цьому йдеться про правову конвергенцію не лише в межах так званих західних країн, у яких капіталістична економіка розвивалася за відповідним їй морально-релігійним світоглядом, а й тих держав, у яких економічна система незалежно від її конкретного різновиду формувалася і розвивалася з урахуванням вагомого значення норм та принципів традиційної моралі у суспільному житті. У заявленому контексті йдеться, зокрема, й про Україну з її міцною тисячолітньою православною традицією, яка упродовж багатьох століть справляла суттєвий вплив на формування системи традиційної моралі українського суспільства. Адже загальновідомо, що відповідно до вітчизняної морально-релігійної системи координат бідність у її матеріальному вимірі ніколи не визнавалася людською вадою або свідченням відсутності божественного благословення. Водночас православна християнська традиція та сформована на її основі мораль завжди виступала проти жадібності, скнарості, корисливості, пріоритету матеріальних цінностей над духовними тощо.

Більше того, навіть у контексті розвитку так званих західних суспільств, для яких модель вільної ринкової економіки є традиційною і прийнятною, у тому числі з точки зору особливостей її морально-релігійного обґрунтування, про що зазначено вище, дедалі частіше висловлюється думка, згідно з якою орієнтація на пріоритети матеріального багатства і особистої користі не розв'язує всі проблеми цих суспільств, а в нинішніх умовах навіть створює додаткові соціальні ризики і загрози, пов'язані з втратою свого значення трансцендентальної етики або моралі. З цього приводу американський соціолог Д. Белл зауважує, що «ціннісна система капіталізму відтворює ідеї благочестя, але на сьогодні вони стали порожніми, оскільки суперечать реальності – гедоністичному способу життя, який насаджується самою системою. Культурна криза на відміну від політичної не може бути вирішена шляхом включення або виключення певної соціальної групи; вона перебуває в самому характері цінностей, здатних або нездатних підтримувати систему. Технократичне суспільство не здатне облагородити людину, оскільки матеріальні блага надають лише швидкоплинне задоволення або породжують примітивне почуття переваги перед тими, які їх не мають. Постіндустріальне суспільство не здатне забезпечити трансцендентальну етику, а відсутність міцно вкорінених у ньому моральних принципів є культурним протиріччям цього суспільства, найсильнішим викликом для нього»⁶.

Водночас, незважаючи на те, що саме економічний чинник і дотепер залишається найважливішим та найвпливовішим у різноманітних процесах правової конвергенції в цілому, не можна не помітити, що його, так би мовити, «капіталістична» або «вільноринкова» формула суттєво трансформує зміст інших чинників, які спрямовують правову конвергенцію у визначеному напрямі, ставлячи останні в залежність від основного та самодостатнього принципу сучасної капіталістичної економіки – необмеженого підвищення матеріального достатку. Адже економіка, якою б вона не була, потребує відповідного ідеоло-

гічного обґрунтування, вираженого, зокрема, через політику як одну з найважливіших складових сучасного суспільного розвитку.

Так, ні для кого не є секретом, що сучасним політичним ідеалом суспільного розвитку є демократична, правова, соціальна держава, в якій визнається лише одна найвища соціальна цінність – права і свободи людини, тобто лише цінність індивідуалізму. Саме такий підхід повною мірою відповідає капіталістичній моделі розвитку економіки, в якій система фактично всіх взаємовідносин між суб'єктами розглядається і оцінюється з позиції вартості, матеріальної вигоди або чуттєвого задоволення. Інші ж соціальні цінності, зокрема такі, як загальносоціальне благо, любов та сім'я, народження і виховання дітей, зв'язок та наступність поколінь, поєднання традиційності з інноваційністю та прогресом у соціальному житті, колективність та взаємодопомога, совість, соціальна відповідальність та моральність людини, соціальна справедливість тощо, на жаль, не знаходять свого насамперед конституційного закріплення, а тому можуть визнаватися лише як другорядні.

У зазначеному контексті слід відзначити, що установка на індивідуалізм та його безапеляційний пріоритет над колективізмом рано чи пізно неминуче призводить до суспільного регресу, соціальної деградації, оскільки в її основі перебуває протиставлення того, що насправді є єдиним органічним цілим. Адже кожна особистість може проявити притаманну їй індивідуальність та неповторність лише в суспільстві та державі, тобто в певній колективній свідомості, за допомогою якої можна, зокрема, оцінити відповідні індивідуальні дії, вчинки, діяльність особи, її наміри і мотиви тощо. Закріплення ж безумовного примату індивідуального над колективним призводить до нічим необґрунтованої, штучно створеної роз'єднаності людини і суспільства, держави і громадянина, до їх відчуженості, ворожості по відношенню одне до одного.

Якщо уявити, що індивідуальне має пріоритет над колективним або права людини є вищими за права відповідного колективного утворення або асоціації, зокрема, держави, яка є найвищою формою організації людського життя, то сама ідея відповідного об'єднання втрачає свій смисл. Так само як і права та інтереси, наприклад, окремого працівника не можуть бути вищими за права підприємства, в якому він працює, оскільки у цьому випадку втрачається організаційна єдність як необхідна передумова функціонування підприємства, завдяки якій можна планувати його діяльність, керувати та управляти нею у відповідних соціально корисних напрямках. Навіть якщо погодитися з так званою договірною теорією походження держави, згідно із якою люди у далекому минулому свідомо і добровільно створили державу, то потрібно тоді буде визнати, що вони так само свідомо і добровільно зобов'язалися підкорити їй свою волю, обмежити особисту свободу відповідними правилами, закріпленими у законах, а також взяти на себе певні обов'язки перед суспільством і державою. Натомість вони отримують від держави певні права і свободи, які у зв'язку із самою природою подібного договору а ргіогі не можуть бути вище прав створеної ними держави. Саме тому постановка питання про пріоритет приватного або індивідуального над колективним або суспільним, що у юридичній площині виражається у формулі примату прав людини над повноваженнями держави, є необґрунтованою і такою, що в підсумку спрямована на посилення різноманітних процесів дивергенції у суспільстві, наслідком яких може бути стан анархії.

Наведені ж вище важливі методологічні засади обґрунтовують зовсім інше, а саме: колективне передусє індивідуальному, є необхідною умовою розкриття індивідуального, так само як завдяки єдиному цілому функціонують його частини, які мають смисл лише у контексті усвідомлення цілого⁷.

Таким чином, якщо держава є формою організації суспільства, то вона оформляє також права і обов'язки людини, у тому числі так звані природні права, але таке оформлення здійснюється з урахуванням всієї палітри духовних і матеріальних чинників народного життя, які у своєму особливому поєднанні формують саму державу, утворюючи разом з нею єдину субстанцію. І в цьому сенсі так звані загальнолюдські або універсальні цінності, такі як, зокрема, права і свободи людини, що виступають юридичним «локомотивом» сучасної правової конвергенції, завуальовано приховують спроби окремих суб'єктів нав'язати всім суспільствам і державам, які їх оформлюють, чітко визначену особливу систему соціонормативних координат, у тому числі моралі та релігії. Перенесення ж подібних «універсальних демократичних цінностей» на особливий соціокультурний тип конкретної держави і суспільства, зокрема, запозичення правових надбань західної цивілізації (правових стандартів ЄС) в історично відмінні та особливі українські умови, виражені, серед іншого, у специфіці морально-релігійної системи координат українського суспільства, об'єктивно не може принести очікуваної користі та сприяти зміцненню суспільного організму Української держави. Скоріше, навпаки, і практика це вже доводить, впровадження правових стандартів ЄС у вітчизняну політико-правову дійсність, яка історично розвивалася своїм особливим, унікальним шляхом, поступово призводить до зворотного процесу – поширення різноманітних ілюзій, розмивання традиційної моралі та релігії у відповідних абстракціях, до морального розбещення тощо.

З огляду на наведене можемо зробити такі висновки.

1. Основною ціннісною засадою здійснення сучасної правової конвергенції є безумовний пріоритет індивідуалізму над колективізмом, а також матеріального над духовним, у зв'язку із чим зближення національних правопорядків між собою відбувається насамперед в економічних взаємовідносинах на засадах вільного ринку. Водночас таке зближення потребує свого морально-релігійного та політико-ідеологічного обґрунтування, які завжди, так само як і економіка та культура в цілому, мають конкретну історичну специфіку в межах певного суспільства і держави, що зумовлює об'єктивну неможливість об'єднання в єдине ціле цивілізацій з неоднаковими морально-релігійними системами координат без одночасної втрати відповідної самобутності однією з них та розчинення її у визначених абстрактно-ілюзорних формулах.

2. Правова конвергенція в її зовнішньому аспекті, тобто в контексті зближення різних національних правопорядків між собою, може бути обґрунтованою та ефективною лише у тому випадку, якщо відповідні державно-організовані суспільства історично розвивалися в межах однакових духовних параметрів, представлених насамперед у особливостях релігійного світогляду. Адже саме релігія складає духовну основу того чи іншого суспільства та держави і саме вона здатна повною мірою обґрунтувати повноцінний взаємозв'язок між реальним та ідеальним, абсолютним (метафізичним) та відносним (емпіричним). Будь-яка соціокультурна система завжди знаходить відповідне обґрунтування

у особливостях того чи іншого релігійного світогляду, який внаслідок дії історичних причин не є і не може бути однаковим або універсальним у межах усього світу.

1. Тихомиров О. Д. Правова конвергенція // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / ред. кол.: О. В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. С. 480–482. 2. Третьякова О. Д. Методология конвергенции права // Вестник Владимирского юридического института. 2009. № 4. С. 149. 3. Захарова М. В. Влияние глобализации на юридическую карту мира // Lex Russica. 2011. Т. LXX. № 3. С. 434. 4. Якунин В. И., Багдасарян В. Э., Сулакишин С. С. Цивилизационно-ценностные основания экономических решений: монография. Москва: Научный эксперт, 2008. С. 141–142. 5. Мальцев Г. В. Нравственные основания права: монография. Изд. 2-е. Москва: Изд-во СГУ, 2009. С. 294. 6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / пер. с англ., под ред. В. Л. Иноземцева. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва: Academia, 2004. С. 651. 7. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / пер. с фр. и послесловие А. Б. Гофмана. Москва: Наука, 1990. С. 261.

Sunegin S. To the question about the definition of the basic prerequisite of modern law convergence

The article is devoted to the study of the basic prerequisites of modern law convergence. It is pointed out that modern law convergence is determined by the economic factor that is expressed in the free market model. The author substantiates the idea that law convergence can be effective only when it is based on the spiritual component of the corresponding culture, primarily in its moral-religious system of coordinates.

According to the author, law convergence can be effective only if two requirements are met, namely: 1) firstly, if the relevant principles or factors that lead to law convergence and direct its relevant processes in a direction for development in the countries, historically evolved within a single coordinate system, which is determined by both spiritual and material, including natural parameters; 2) secondly, the effectiveness of law convergence directly depends on the definition of its proper basis or the main one, which is a kind of “locomotive” of its implementation (for example, economy, culture, etc.).

The main ideological-and-valuable prerequisite for the implementation of modern law convergence is the unconditional priority of individualism over collectivism, and material over spiritual, in connection with which the convergence of national law orders among themselves occurs, first of all, in economic relations based on the principles of a free market. At the same time, such a convergence requires its moral-religious and politico-ideological justification, which always, as well as the economy and culture as a whole, have a specific historical specificity within a certain society and the state, which causes the objective impossibility of uniting in a single whole civilizations with unequal moral-religious coordinate systems without simultaneous loss of a corresponding identity of one of them and its dissolution in certain abstract-illusory formulas.

The installation of individualism and its impenetrable priority over collectivism sooner or later inevitably leads to social regression, social degradation, because it is based on the opposition of what is actually the only organic whole. After all, every person can show the individuality and originality inherent in her only in society and in the state, that is, in a certain collective consciousness, by means of which one can, in particular, evaluate the individual actions, activities of the person, their intentions and motives, etc. The consolidation of the unconditional primacy of the individual over the collective leads to unreasonable artificiality

created division of man and society, state and citizen, to their alienation, hostility in relation to each other. If the state is a form of organization of society, then it forms the rights and duties of man, including the so-called "natural rights", but such a design is carried out taking into account the entire palette of spiritual and material factors of national life, which in its particular combination form the very state, forming with it the only substance. And in this sense, the so-called universal or universal values, such as, in particular, human rights and freedoms, acting as the legal "locomotive" of modern law convergence, covertly conceal attempts by individual entities to impose on all societies and states that execute them, a well-defined special system of socio-regulatory coordinates, including morals and religions.

Law convergence in its external aspect, that is, in the context of the convergence of different national law orders, can be justified and effective only if the corresponding state-organized societies have historically evolved within the same spiritual parameters, presented primarily in the peculiarities of the religious outlook. After all, religion itself is the spiritual basis of a society and state, and it is capable of fully justifying the complete relationship between real and ideal, absolute (metaphysical), and relative (empirical). Any sociocultural system always finds the appropriate justification in the features of a religious outlook that, due to historical causes, is not and cannot be the same or universal in the whole world.

Key words: law convergence, moral, religion, economy, policy, state.

УДК 340.1

В. Ю. ВАСЕЦЬКИЙ,
кандидат юридичних наук

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЯК ЧИННИК ГУМАНІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Досліджуються питання гуманістичної спрямованості будівництва держави. Проаналізовано юридичну відповідальність держави перед людиною у сфері забезпечення її прав та свобод. Розглянуто загальносоціальні та юридичні гарантії забезпечення і реалізації прав та свобод людини і громадянина. Розглянуто міжнародно-правові та національні гарантії прав людини. Підкреслено, що застосування інституту юридичної відповідальності Української держави зумовлено вимогами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та відповідних зобов'язань держави. На національному рівні юридична відповідальність держави виступає у формі забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, що відображені в Конституції України.

Ключові слова: права людини, юридична відповідальність держави, міжнародно-правові та конституційно-правові гарантії.

Васецкий В. Ю. Юридическая ответственность государства как фактор гуманизации правовой системы в сфере обеспечения прав и свобод человека

Исследуются вопросы гуманистической направленности государственного строительства. Проанализирована юридическая ответственность государства перед личностью в сфере обеспечения прав и свобод человека. Рассмотрены общесоциальные и юридические гарантии по обеспечению и реализации прав и свобод человека и гражданина. Рассмотрены международно-правовые и национальные гарантии прав человека. Подчеркнуто, что применение института юридической ответственности Украинского государства обусловлено положениями Конвенции о защите прав человека